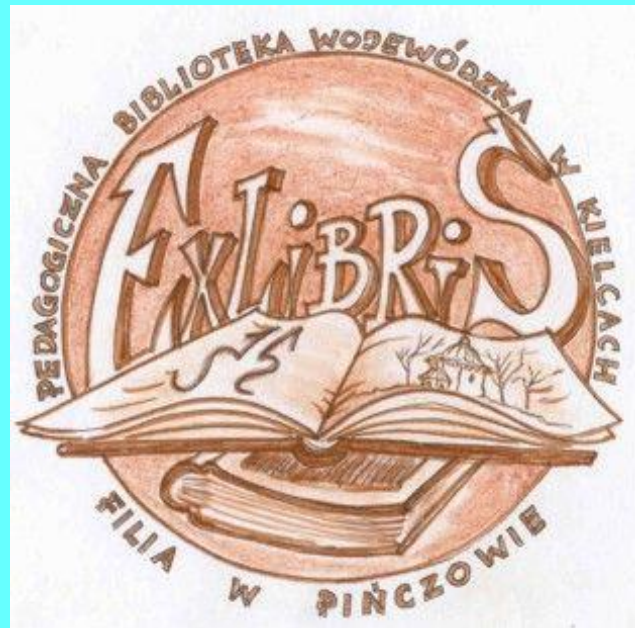

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach Filia w Pińczowie

Opracowanie: Robert Karpiński
Marcin Salamon

Wojny obronne Rzeczypospolitej w XVII wieku.

Wprowadzenie

Wiek XVII zapisał się w historii Polski jako jeden z najkrwawszych okresów w dziejach. Rzeczpospolita Obojga Narodów toczyła w nim długotrwałe wojny ze Szwecją, Rosją i Turcją. Nie uniknięto również wojen domowych, które były równie niszczące co wojny z zewnętrznymi wrogami. Kraj, który był jednym z najbogatszych i najpotężniejszych w Europie u schyłku XVII wieku był już bardzo osłabiony i stracił na znaczeniu. Doprowadziło to w konsekwencji do wykreślenia Polski z mapy Europy pod koniec XVIII wieku.

Husaria przedstawiona na fragmencie tzw. Rolki Sztokholmskiej
(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s.107)

W XVII w. Rzeczpospolita musiała rozwiązać trzy ważne problemy. Pierwszy dotyczył zachowania pozycji nad Bałtykiem, o którą walczyły jeszcze Rosja i Szwecja. Drugi problem to rozwiązanie kwestii ukraińskiej. Wciągnął on Polskę w długotrwałą wojnę z Rosją. Trzeci natomiast to tzw. problem turecki. Związany był on z koniecznością ułożenia stosunków na linii Rzeczpospolita – Imperium Osmańskie. Przeszkodą na tym polu były najazdy tatarskie na ziemie polskie i najazdy kozackie na obszary tureckie. Wszystkie te trzy problemy istotnie wpłynęły na osłabienie pozycji międzynarodowej Polski i w efekcie pośrednio przyczyniły się do jej upadku pod koniec XVIII stulecia.

Husarz – obraz Józefa Brandta.

(Mleczek T., Parkany 1683, Warszawa, Edipresse,
2016, 89 s.)

Wojna polsko-rosyjska

Lata 1598-1613 w historii Rosji nazywa się okresem „wielkiej smuty”. Pod koniec XVI wieku wygasła dynastia Rurykowiczów i doszło do walk o władzę. Jednym z pretendentów był Dymitr, rzekomo cudownie ocalony syn ostatniego cara Iwana IV Groźnego (prawdziwy syn zginął prawdopodobnie w 1591 roku). Pojawił on się w Polsce i trafił do domu wojewody sandomierskiego Jerzego Mniszcha, który oddał mu nawet za żonę swoją córkę Marynę. Wojewoda obiecał mu też poparcie w walce o tron, bo dostrzegł szansę na opanowanie Rosji a przynajmniej jej części.

W 1604 roku Jerzy Mniszech i inni polscy magnaci zorganizowali wyprawę na Moskwę . Inwazję tę określa się mianem: I Dymitriada. W 1605 roku udało się zająć Moskwę i koronować Dymitra. Jego okrutne rządy spowodowały powstanie ludowe w 1606 r. Dymitr poniósł śmierć, a nowym carem został Wasyl Szujski, który musiał opanować sytuację w kraju, głównie bunty chłopów i szlachty. W tym czasie pojawił się drugi Dymitr Samozwaniec, który cudem miał uratować się w 1606 roku. Polscy magnaci kolejny raz zdecydowali się poprzeć go i w 1607 udzielili mu pomocy zbrojnej (II Dymitriada). Dymitr jednak został szybko pokonany przez wojska rosyjskie.

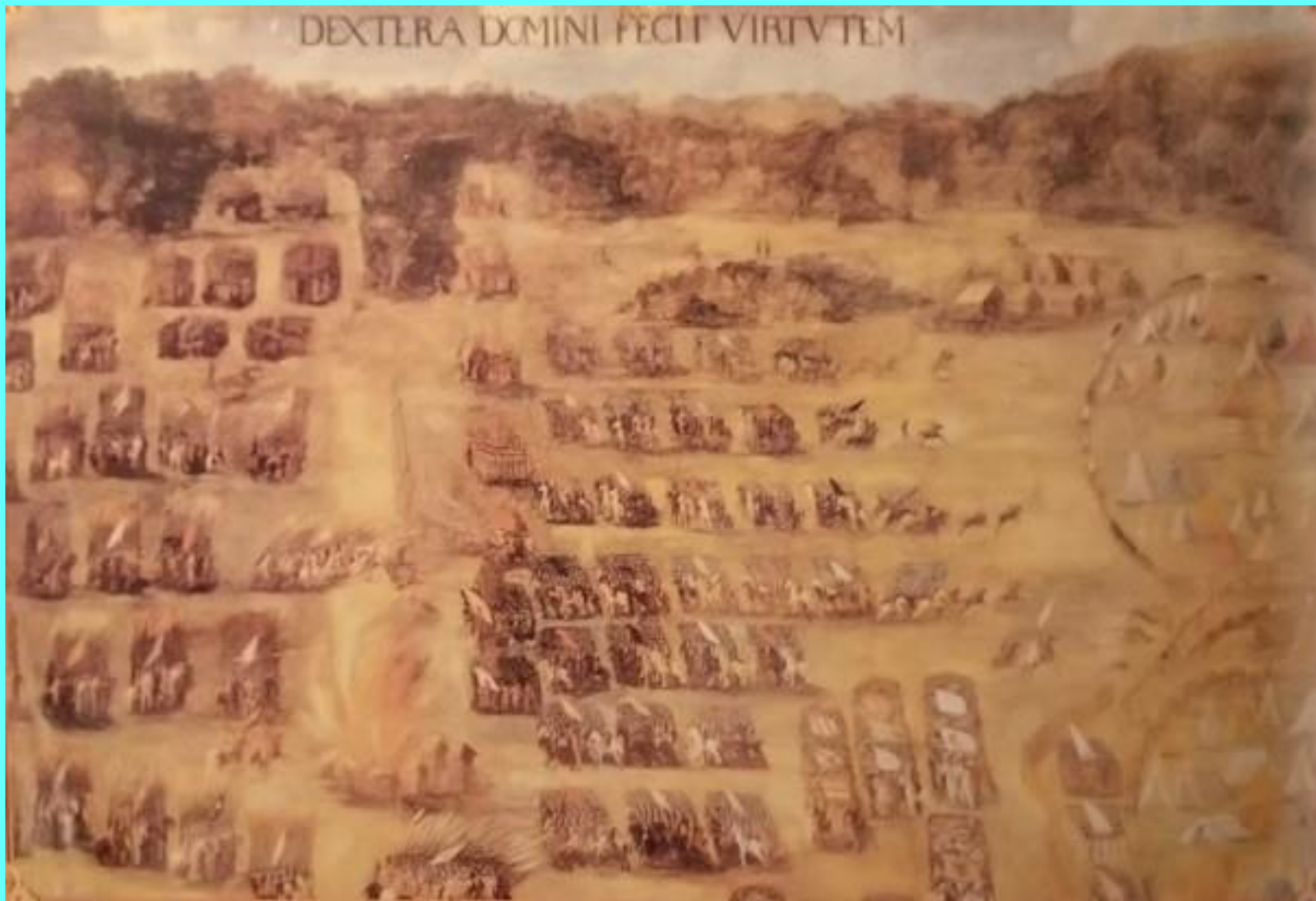
W 1609 r. do walk o tron carski włączył się król Zygmunt III Waza, rozpoczynając wojnę polsko-rosyjską. W 1610 r. wojska polskie odniosły zwycięstwo nad Rosjanami pod Kłuszynem, car Wasyl Szujski dostał się do niewoli, a Moskwa została zajęta przez Polaków. Wkrótce podpisano układ między Polską i Rosją, na mocy którego na tronie carskim miał zasiąść syn Zygmunta III Wazy, Władysław (późniejszy król Polski). Tymczasem w obronie ojczyzny, przeciwko Polakom, wystąpił cały naród rosyjski na czele z mieszczaninem Kuźmą Mininem i kniazem Dymitrem Pożarskim. W 1612 r. powstańcy zdobyli Moskwę, a w roku 1613 Sobór Ziemski wybrał bojara Michała Romanowa na nowego cara Rosji.

Zygmunt III Waza, król Polski w latach 1587-1632

– obraz Jana Matejki.

(Rosik S., Poczec polskich królów i książąt, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004, 300 s.)

Bitwa pod Kłuszynem 1610 r. – obraz anonimowego autora
(Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani koronni, red. M. Nagielski, Warszawa, Dom
Wydawniczy Bellona, 2005 s. 134)

Polacy nie zrezygnowali jednak z planów podporządkowania sobie Rosji. W 1618 r. na Moskwę ruszyła kolejna wyprawa pod przywództwem królewicza Władysława. Nie osiągnęła ona jednak celu i dlatego w 1619 r. w Dywilinie został zawarty rozejm, na mocy którego Rosja oddawała Polsce ziemie: smoleńską, czernichowską i siewierską, a Polska rezygnowała oficjalnie z planów podboju Rosji.

Władysław IV Waza, syn Zygmunta III Wazy, król Polski w latach 1632-1648

– obraz Jana Matejki

(Rosik S., Poczec polskich królów i książąt, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004, 300 s.)

Rosyjski bojar. Rycina z połowy XVII w.

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s. 95)

W 1632 r., w czasie panowania króla Władysława IV Wazy, Rosjanie uderzyli na Smoleńsk chcąc odzyskać utracone na rzecz Polski ziemie. Król zadał im klęskę i zorganizował kolejną wyprawę na Rosję. W 1634 r. oba państwa podpisały „wieczysty pokój” w Polanowie. Zatwierdzono w nim postanowienia rozejmu zawartego w Dywilinie, a Władysław IV zrzekł się ostatecznie pretensji do tronu cara.

Kolejna wojna polsko-rosyjska wybuchła w 1654 r., w czasie powstania Chmielnickiego na Ukrainie.

Odsiecz Smoleńska – obraz Juliusza Kossaka

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s.114)

Powstanie Chmielnickiego

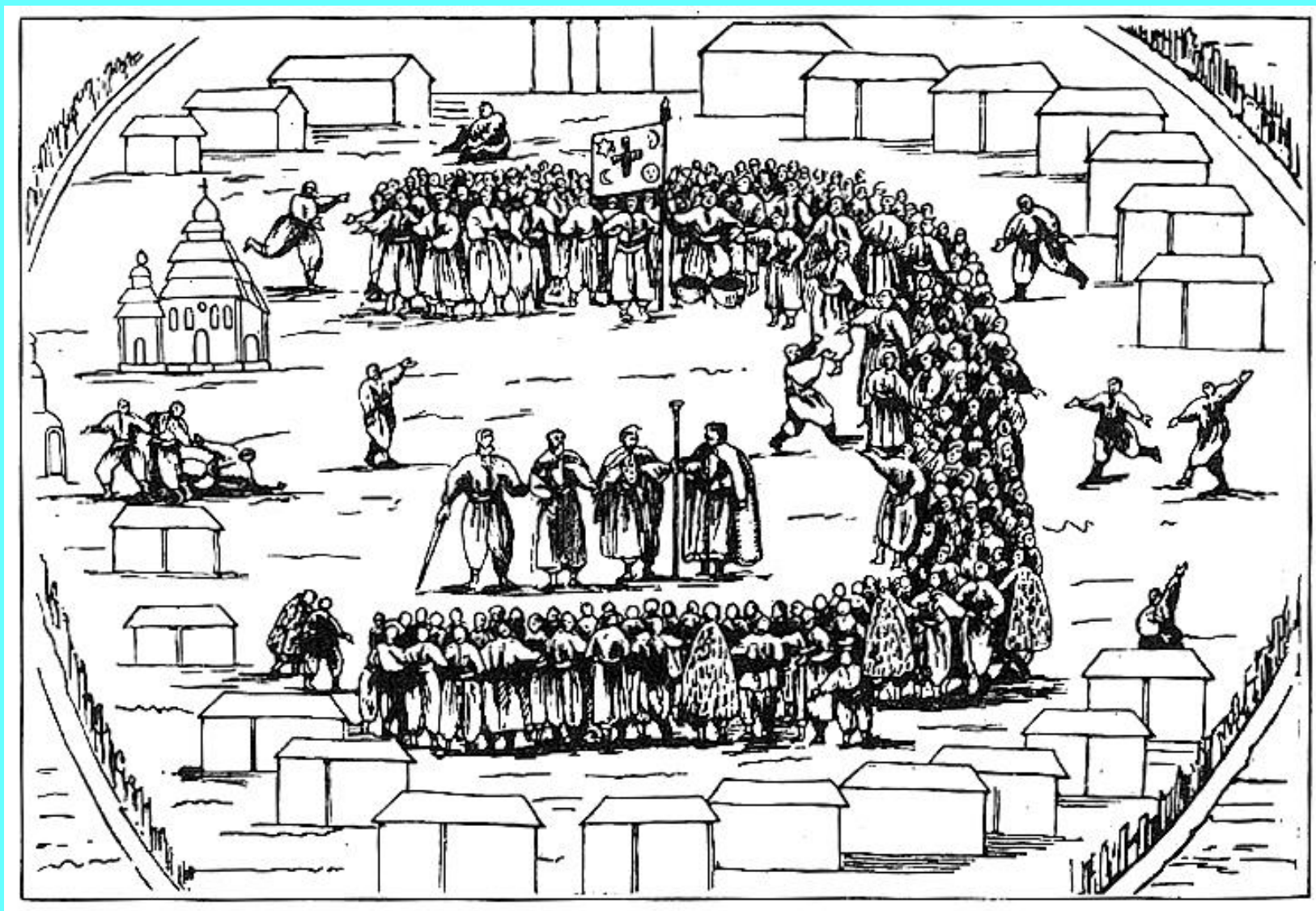
W XVII wieku tereny Ukrainy należały do Polski. Zamieszkiwała je ludność w większości wyznania prawosławnego. Rządy polskich magnatów na tych terenach były bardzo uciążliwe dla chłopów ukraińskich, budziły także niezadowolenie wśród tamtejszej szlachty i duchowieństwa prawosławnego. Oprócz wyzysku finansowego (ściągnięcia podatków) polscy magnaci prowadzili bowiem na Ukrainie politykę prześladowań: narodowego (wobec Ukraińców) i religijnego (wobec prawosławia).

Grupą społeczną, która przeciwstawiała się polskiej polityce na Ukrainie stała się Kozaczyzna. Powstała pod koniec XV wieku ze zbiegłych chłopów pańszczyźnianych i biednej ludności wiejskiej. Kozacy zamieszkiwali południowo-wschodnie tereny Ukrainy – tzw. Dzikie Pola. W miarę upływu czasu stworzyli oddziały wojskowe, na czele których stał ataman. Zakładali też osady w dolnym biegu rzeki Dniepr poniżej porohów stąd nazwa tego terytorium – Zaporozże. Najważniejszą siedzibą stała się Sicz Zaporoska.

Kozak rysunek nieznanego autora

(Косенко Л., Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, Видавництво Школа, 2007, 576 с.

Rada kozacka na Siczy – obraz autora nieznanego

(Косенко Л., Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, Видавництво Школа, 2007, 576 с.)

Kozaków próbowali wykorzystywać do celów wojskowych Rzeczpospolitej polscy królowie panujący w XVI i XVII wieku. Ta część Kozaków, którą państwo przyjmowało do służby wojskowej wpisywano do rejestrów (Kozacy rejestrowi). W 1638 r. rejestr ten zmniejszono do 6 tysięcy co pogorszyło dodatkowo stosunki z Kozakami. Ci z nich, którzy znaleźli się poza rejestrem byli bowiem traktowani jak chłopci. Dodatkowo Kozacy wyprawiali się przeciwko posiadłościom tureckim i tatarskim. Używali do tego bardzo lekkich łodzi zwanych „czajkami”. Te działania przyczyniały się do pogarszania stosunków polsko-tureckich.

Kozacy na czajkach atakują Kaffę – obraz nieznanego autora

(Косенко Л., Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, Видавництво Школа, 2007, 576 с)

Kozacy buntowali się przeciwko polityce polskich magnatów i co jakiś czas wszczynali powstania. W latach 1591-1638 wybuchło łącznie 5 takich powstań. Wiosną 1648 r. wybuchło kolejne powstanie kozackie. Zostało nazwane powstaniem Chmielnickiego, bo przywódcą był Bohdan Chmielnicki. Armia polska poniosła klęski pod Żółtymi Wodami, Korsuniem i Piławcami – wszystkie w 1648 r. Jeszcze w tym samym roku zmarł król Władysław IV Waza, a nowym władcą został jego brat – Jan Kazimierz Waza.

Portret Bohdana Chmielnickiego –
miedzioryt Wilhelma Hondiusa

(Wizor D., Śladami królów i książąt polskich, Warszawa, Wydawnictwo Arti, 2015, 176 s.)

Do walczących Kozaków przyłączyło się wiele tysięcy Ukraińców – szlachty, mieszczan i chłopów szukających zemsty na polskich magnatach za doznane krzywdy. Powstanie zamieniło się w ogólnonarodowy zryw. Latem 1649 r. Kozacy zaatakowali twierdzę Zbaraż, której broniły wojska polskie pod przywództwem miejscowego magnata, księcia Jeremiego Wiśniowieckiego. Idące z pomocą Zbarażowi wojska króla Jana Kazimierza zostały otoczone pod Zborowem.

Kozak rysunek nieznanego autora

(Косенко Л., Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, Видавництво Школа, 2007, 576 с.

Zawarto tam ugodę, która przewidywała m.in. że z kilku województw wschodnich zostanie wydzielony obszar, nad którym kontrolę będą mieli Kozacy, a liczba Kozaków rejestrowych zostanie zwiększona do 40 tysięcy. W zamian za to polscy magnaci, którzy w wyniku powstania utracili swoje majątki na wschodzie, mogli do nich powrócić.

Mikołaj Gniewosz ratuje króla w bitwie pod Zborowem –
obraz Juliusza Kossaka

(Roniker J., Bitwa pod Zborowem (15-16 sierpnia 1649), [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie:
<https://twojehistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/bitwa-pod-zborowem-15-16-sierpnia-1649/>)

Uгода zborowska była opornie wprowadzana w życie, miała bowiem przeciwników po obu stronach – zarówno po polskiej, jak i ukraińskiej. Dlatego w 1651 r. armia polska wyruszyła na Ukrainę i rozbiła część sił kozackich pod Beresteczkiem. Zawarto wówczas ugodę w Białej Cerkwi. Przewidywała ona zmniejszenie zarówno liczby Kozaków rejestrowych, jak i obszaru wydzielonego pod kontrolą Kozaków. W 1652 r. wojska polskie poniosły klęskę w kolejnej bitwie – pod Batohem.

Bitwa pod Beresteczkiem 1651 – obraz Władysława Witkowskiego
(Kienzler I., *Połonka 1660*, Warszawa, Edipresse, 2014, 91 s.)

W wojnie zarysował się pewien pat (stan remis) tzn. żadna ze stron nie była w stanie pokonać i zmusić do uległości przeciwnika. Dlatego Chmielnicki zaczął rozglądać się za sojusznikami. Jego wybór padł na Rosję. W 1654 r. w Perejasławiu zawarto ugodę ukraińsko-rosyjską, która przewidywała włączenie Ukrainy do Rosji.

Radziecki znaczek pocztowy z 1954 r. upamiętniający ugodę perejasławską

(Uгода perejasławska, [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Uгода_perejas%C5%82awska)

Wojna polsko-rosyjska 1654-1667

Wywołało to natychmiast wojnę pomiędzy Polską i Rosją. Jednak w 1655 r. na Polskę najechała Szwecja („potop” szwedzki) i Rosja – nie chcąc dopuścić do zbytniego wzmocnienia Szwecji – przerwała działania wojenne. Zostały one wznowione po wyparciu Szwedów z Polski w 1660 r. Wojska polskie pokonały wówczas Rosjan pod Cudnowem i Połonką, a wkrótce odzyskały prawie całą Litwę i Ukrainę.

W 1667 r. zawarto rozejm w Andruszowie. W jego wyniku Ukraina została podzielona pomiędzy oba państwa. Działania wojenne nie zostały już wznowione. W 1686 r. zawarto pokój. Ze strony polskiej podpisał go poseł Jan Grzymałowski – stąd nazwa: pokój Grzymałowskiego.

Czarnecki podczas wojny polsko-rosyjskiej – obraz Januarego Suchodolskiego
(Sławomir Leśniewski Hetmani Polscy i Litewscy. Leksykon, Kluki, Wydawnictwo Fenix ,2010,160 s.)

Wojny polsko-szwedzkie o Inflanty

Jedną z przyczyn wojen polsko-szwedzkich był spór o koronę szwedzką. Król polski (od 1587 r.) Zygmunt III ze szwedzkiej dynastii Wazów w 1598 r. utracił tron szwedzki na rzecz swego stryja. Mimo to nie zamierzał zrezygnować ze starań o odzyskanie władzy w tym kraju (podobnie jak później jego synowie: Władysław IV Waza i Jan Kazimierz Waza).

Drugą przyczyną wojen było dążenie Szwecji do opanowania wszystkich wybrzeży Morza Bałtyckiego – co zapewniłoby jej rozwój handlu morskiego. Część wybrzeży Morza Bałtyckiego należała jednak do Polski.

Utarczka ze Szwedami – obraz Artura Grottgera

(Artur Grottger Ottyniowice na Podolu 1837 - Amélie-les-Bains 1867 [online], [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie: http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Grottger/Grottger_2.htm)

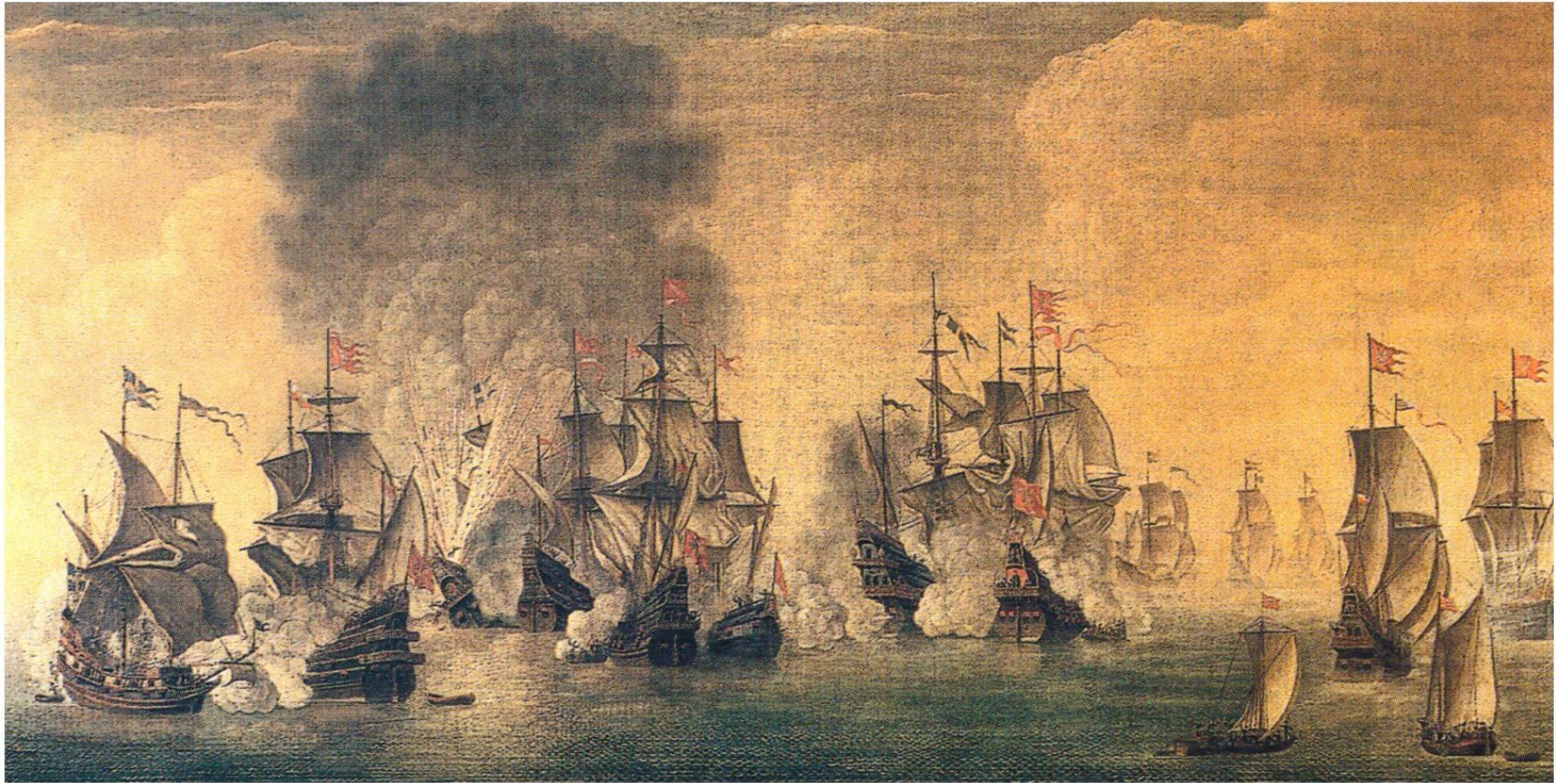
W 1600 r. polskie wojska zajęły Estonię, a król szwedzki Karol IX na czele swej armii zaatakował polskie Inflanty. W 1605 r. wojska polskie dowodzone przez hetmana Jana Karola Chodkiewicza odniosły zwycięstwo pod Kircholmem (4 tys. polskich żołnierzy pokonało 13-tysięczną armię szwedzką). Niedługo potem walki zostały przerwane. Wznowiono je dopiero w 1617 r. Polska utraciła znaczną część Inflant wraz z Rygą. W 1622 r. zawarto rozejm w Mitawie, który przewidywał zatrzymanie przez Szwecję dotychczasowych zdobyczy.

Bitwa pod Kircholmem – obraz Juliusza Kossaka

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s.102)

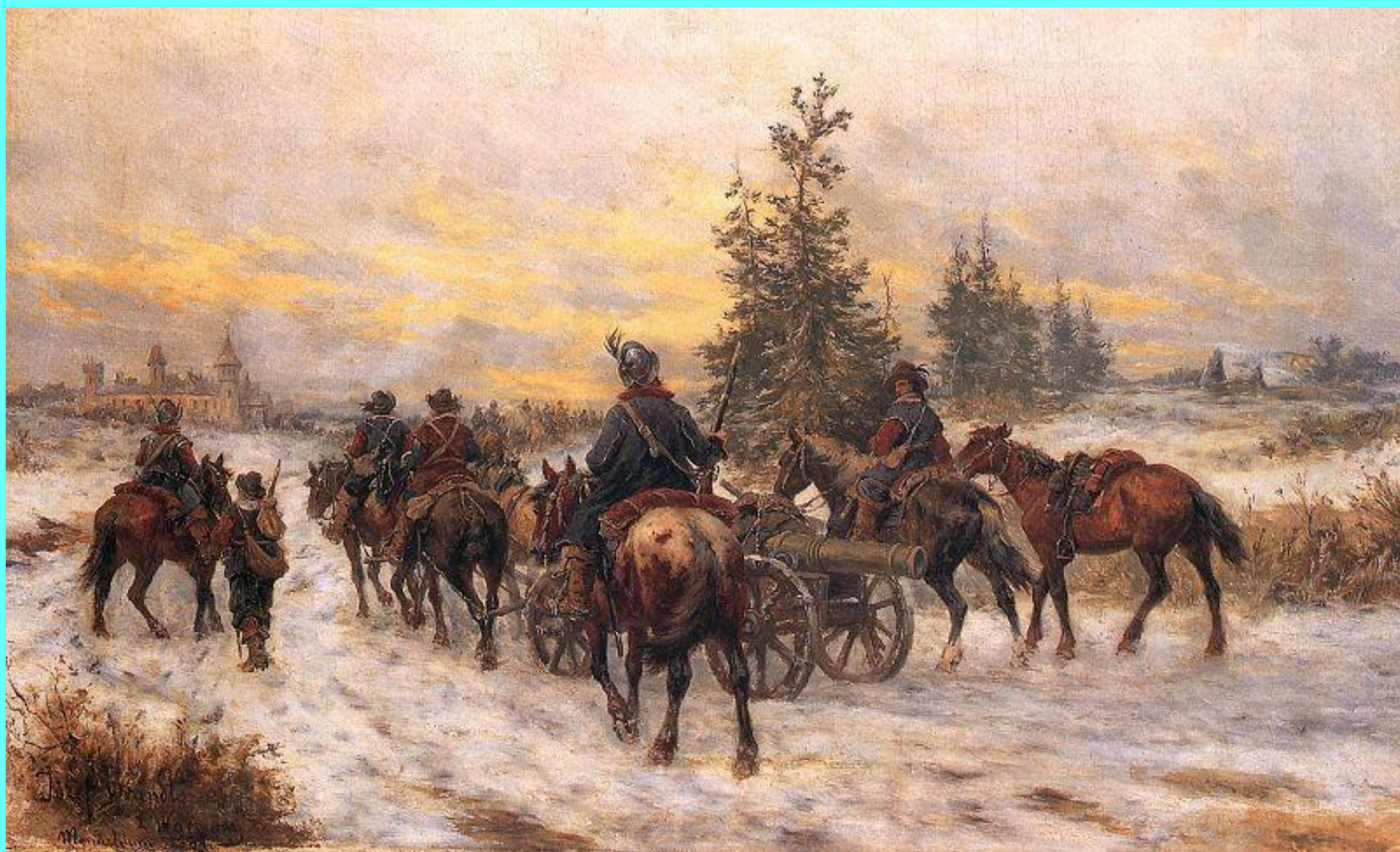
Działania wojenne zostały wznowione w 1626 r. Szwedzi zajęli wówczas znaczną część polskich wybrzeży Morza Bałtyckiego (w tzw. Prusach Książęcych i Królewskich) i zablokowali Gdańsk. Groźba utraty Pomorza Gdańskiego skłoniła Rzeczpospolitą do zdecydowanych działań. W 1627 r. w bitwie morskiej po Oliwę flota polska rozbiła eskadrę szwedzką, natomiast w 1629 r. hetman Stanisław Koniecpolski odniósł zwycięstwo na wojskami szwedzkimi po Trzcianą. Wojny polsko-szwedzkie w I połowie XVII wieku zakończyły się zawarciem rozejmu w Sztumskiej Wsi w 1635 r. Przewidywał on, że Szwedzi zatrzymają Inflanty, ale wycofają się z zajętych Prus Książęcych i Królewskich.

Bitwa pod Oliwą – obraz anonimowego autora

(Rosik S., Poczet polskich królów i książąt, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004, 300 s.)

W 1655 r. Szwedzi postanowili wykorzystać osłabienie Rzeczypospolitej po wojnach z Rosją i powstaniu Chmielnickiego. Rozpoczęli wojnę z Rzeczpospolitą wkraczając do Wielkopolski oraz na Litwę. Pod Ujściem – w Wielkopolsce szlachta polska w liczbie 15 tysięcy przeszła na stronę szwedzką. To samo uczynili rządzący na Litwie Janusz i Bogusław Radziwiłłowie i w Kiejdanach poddali się królowi szwedzkiemu. Dzięki temu Szwedzi zajęli większość ziem Rzeczypospolitej, razem z Warszawą i Krakowem (stąd nazwa: „potop” szwedzki). Król Jan Kazimierz musiał uchodzić z kraju i schronił się na Śląsku Opolskim.

Pochód Szwedów do Kiejdan – obraz Józefa Brandta
(Nagielski M., Warka 1656, Warszawa, Edipresse, 2015, 89 s.)

Szwedzi rabowali i niszczyli zdobyty kraj, a to sprawiło, że znaczna część szlachty zaczęła przechodzić z powrotem na polską stronę. Z powszechnym oburzeniem spotkała się zwłaszcza próba zajęcia klasztoru ojców Paulinów na Jasnej Górze. Klasztor, którego obroną kierował ksiądz Augustyn Kordecki bronił się przez 5 tygodni. Ostatecznie Szwedzi musieli zrezygnować z prób jego zdobycia.

Obrona Jasnej Góry – obraz Januarego Suchodolskiego

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s.120)

Szwedzi – obraz Henryka Pillatiego

(Henryk Pillati. Warszawa 1832 - Warszawa 1894 [online], [dostęp: 15 września 2021], Dostępny w Internecie: <http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Pillati/Index.htm>)

Skuteczna obrona klasztoru sprawiła, że cały naród poderwał się do walki z najeźdźcami. Przeciwno Szwedom zaczęła występować ludność chłopska i mieszczańska, która tworzyła oddziały partyzanckie. Król Jan Kazimierz wrócił do kraju, a w grudniu 1655 r. szlachta zawiązała w Tyszowcach konfederację przeciw Szwedom.

Wkrótce w całym kraju rozgorzała walka narodowo-wyzwoleńcza, którą organizował i dowodził hetman Stefan Czarniecki. Tworzył on oddziały chłopsko-szlacheckie, walczył nad Wisłą i Sanem, w Wielkopolsce i na Pomorzu Gdańskim, a w kwietniu 1656 r. odniósł efektowne zwycięstwo nad Szwedami pod Warką. Latem 1656 r. większość kraju wraz z Warszawą była wolna.

Sytuacja stała się bardzo groźna w 1657 r., kiedy to król szwedzki Karol X Gustaw zaproponował elektorowi brandenburskiemu, księciu Siedmiogrodu i Kozakom rozbiór Rzeczypospolitej. Tylko dzięki zdolnościom dowódczym hetmanów: Czarnieckiego i Lubomirskiego udało się uratować jedność państwa (zorganizowano wyprawę odwetową na Siedmiogród).

Władca Brandenburgii zgodził się na odstąpienie od sojuszu ze Szwecją, ale Polska musiała zrezygnować ze swej władzy w Prusach Książęcych (państewko to było dotąd podległe Polsce, a władca Brandenburgii był w nim księciem). Stało się to w wyniku traktatów welawsko-bydgoskich podpisanych w 1657 r. Na ich mocy władca Brandenburgii uzyskał pełną władzę w Prusach Książęcych.

Król Karol X Gustaw – obraz Sebastiena Bourdona
(Nagielski M., Warka 1656, Warszawa, Edipresse, 2015, 89 s.)

W latach 1656-1657 Polska uzyskała pomoc Tatarów, Danii i Austrii. Pozwoliło to wyprzeć ostatecznie wojska szwedzkie z Polski. Działania wojenne przeniosły się następnie na terytorium Danii. Czarniecki na czele polskich wojsk toczył tam dalsze walki. Wojna polsko-szwedzka zakończyła się zawarciem pokoju w Oliwie w 1660 r. W jego wyniku król Jan Kazimierz zrzekł się ostatecznie pretensji do tronu szwedzkiego, a oba państwa zachowały tereny posiadane przed wojną. „Potop” szwedzki był dla Rzeczypospolitej najbardziej rujną wojną w XVII wieku.

Karol X Gustaw w walce z Tatarami w bitwie pod Warszawą
– obraz Johana Filipa Lemke

(Żygulski Z., Hetmani Rzeczypospolitej, Kraków, Krajowa Agencja Wydawnicza, 1994, 72 s.)

Wojny polsko-tureckie

Na przełomie XVI i XVII wieku Turcja podporządkowała sobie tereny Mołdawii i Wołoszczyzny co sprawiło, iż graniczyła bezpośrednio z Rzeczpospolitą. Choć Polska unikała konfliktów z imperium tureckim powodów do wojny było wiele: najazdy Tatarów (podlegających Turcji) na ziemie polskie, najazdy Kozaków (podlegających Polsce) na wybrzeża turecko-tatarskie oraz próby ingerowania Polski w sprawy Mołdawii i Siedmiogrodu (tereny te podlegały Turcji).

Janczarowie, piechota turecka. Akwarela poł.
XVII w.

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa,
Wydawnictwo Demart, 2008, s. 132)

W 1620 r. Turcja wypowiedziała Rzeczpospolitej wojnę. Wojska hetmana Stanisława Żółkiewskiego zostały rozbite przez Turków pod Cecorą (1620 r.). W 1621 r. armia turecka uderzyła całą potęgą na Polskę. Przez dwa miesiące toczyły się boje pod Chocimiem, gdzie broniła się polska załoga dowodzona przez hetmana Jana Karola Chodkiewicza. Turcy ponieśli porażkę i zawarto pokój. Granice obu państw nie uległy zmianom. Polska zobowiązała się powstrzymać Kozaków od wypraw na Turcję, a Turcja Tatarów od najazdów na Polskę.

Bitwa pod Chocimiem 1621 r. – obraz Józefa Brandta

(1000 faktów z historii Polski. Kopalnia wiedzy o historii naszego kraju, red. prow. M. Siwiec, Bielsko-Biała, Wydawnictwo Dragon, 2019, s.177)

Stosunki polsko-tureckie pogorszyły się za panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (syna Jeremiego Wiśniowieckiego). W 1672 r. 100-tysięczna armia turecka zaatakowała Rzeczpospolitą. Turcy zdobyli twierdzę Kamieniec Podolski. Wysłannicy króla zawarli wówczas pokój z Turcją w Buczacz. Był on hańbiący dla Polski. Przewidywał bowiem oddanie Turkom części Ukrainy oraz Podola z Kamieńcem. Ponadto Polska miała płacić Turcji coroczną daninę.

Janczary – obraz Richarda Knötela
(Olejnik K., Chocim 1673, Warszawa, Edipresse, 2015, 89 s.)

Pokój ten wywołał oburzenie w Rzeczypospolitej. Sejm uchwalił podatki na utworzenie 50-tysięcznej armii. Na jej czele stanął hetman Jan Sobieski. W 1673 r. rozgromił on armię turecką pod Chocimiem. Nieudolny król Michał Korybut Wiśniowiecki zmarł w przeddzień tej bitwy, dlatego szlachta wybrała nowym królem Jana Sobieskiego (rządził jako Jan III Sobieski). W kolejnych latach odpierał on zwycięsko kolejne ataki tureckie, a w 1776 r. zawarł rozejm z Turcją w Żurawnie. W jego wyniku Podole i część Ukrainy miała czasowo pozostać przy Turcji.

Bitwa pod Chocimiem 1673 – obraz Franciszka Smuglewicza
(Olejnik K., Chocim 1673, Warszawa, Edipresse, 2015, 89 s.)

W 1683 r. Jan III Sobieski zawarł przymierze z Austrią. Jeszcze w tym samym roku potężna armia turecka pod dowództwem wielkiego wezyra Kara Mustafy najechała na Austrię i wkrótce zaatakowała stolicę tego kraju – Wiedeń. Sobieski wykonując warunki przymierza poprowadził wojska polskie pod Wiedeń. Tam po połączeniu się z oddziałami austriackimi i niemieckimi odniósł nad 100-tysięczną armią turecką efektowne zwycięstwo – jedno z największych w polskiej historii.

Bitwa pod Wiedniem – obraz Jana Matejki
(Kienzler I., Wiedeń 1683, Warszawa, Edipresse, 2014, 93 s.)

Miesiąc później pokonał po raz drugi Turków pod Parkanami. Po klęsce wiedeńskiej Turcja już nigdy nie odzyskała swej potęgi i w miarę upływu lat ulegała coraz większemu osłabieniu. Wojny polsko-tureckie zakończyły się zawarciem pokoju w Karłowicach. Podpisano go w 1699 r. – już po śmierci Jana III Sobieskiego. W jego wyniku Polska odzyskała wszystko to co utraciła na mocy pokoju w Buczacz – część Ukrainy oraz Podole z Kamieńcem. Były to jedyne straty terytorialne z okresu XVII wieku, które udało się Rzeczypospolitej odzyskać.

Negocjacje w sprawie traktatu pokojowego w Karłowicach – obraz nieznanego autora
(Sławomir Leśniewski Hetmani Polscy i Litewscy. Leksykon, Kluki, Wydawnictwo Fenix 2010, 160 s.)

Literatura

1. 1000 faktów z historii Polski. Kopalnia wiedzy o historii naszego kraju, red. prow. M. Siwiec, Wydawnictwo Dragon, Bielsko-Biała, 2019.
2. Bazylow L.: Historia Rosji, Wrocław, 1985.
Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 19633;
3. Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Wydawnictwo Demart, Warszawa, 2008.
4. Kienzler I., Połonka 1660, Warszawa, 2014.
5. Kienzler I., Wiedeń 1683, Warszawa, 2014.
6. Косенко Л.: Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, 2007.
7. Leśniewski S.: Hetmani Polscy i Litewscy. Leksykon, Kluki, 2010.
8. Mleczek T.: Parkany 1683, Warszawa, 2016.
9. Nagielski M.: Warka 1656, Warszawa, 2015.

Literatura

10. Olejnik K.: Chocim 1673, Warszawa, 2015.
11. Pajewski, J.: Buńczuk i koncerz : z dziejów wojen polsko-tureckich, Warszawa, 1983.
Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 17919;
12. Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani koronni, red. M. Nagielski, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa, 2005.
13. Rosik S.: Poczet polskich królów i książąt, Wrocław, 2004.
14. Serczyk W.: Na dalekiej Ukrainie : dzieje Kozaczyzny do 1648 roku, Kraków ; Wrocław, 1984.
Pińczów - Wypożyczalnia:sygn. 20753;
w Internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ugoda_perejas%C5%82awska
15. Wizer D.: Śladami królów i książąt polskich, Warszawa, 2015.
16. Wojna polsko-szwedzka : 1655-1660, red. nauk. Jan Wimmer, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1973.
Pińczów - Wypożyczalnia:sygn. 9062;

Literatura

17. Żygulski Z.: Hetmani Rzeczypospolitej, Kraków, 1994.

Źródła elektroniczne:

1. Artur Grottger Ottyniowice na Podolu 1837 - Amélie-les-Bains 1867 [online], [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie:
http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Grottger/Grottger_2.htm
2. Henryk Pillati. Warszawa 1832 - Warszawa 1894 [online], [dostęp: 15 września 2021], Dostępny w Internecie:
<http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Pillati/Index.htm>
3. Roniker J., Bitwa pod Zborowem (15-16 sierpnia 1649), [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie:
<https://twojahistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/bitwa-pod-zborowem-15-16-sierpnia-1649>
4. Ugoda perejasławska, [dostęp: 16 września 2021], Dostępny w Internecie:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Ugoda_perejas%C5%82awska

DZIĘKUJEMY ZA UWAGĘ